

ЖИСМОНИЙ ВА ЮРИДИК ШАХСЛАРНИНГ РИСКЛАРИНИ БОШҚАРИШ ОРҚАЛИ СУГУРТА КОМПАНИЯЛАРИНИНГ МОЛИЯВИЙ БАРҚАРОРЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШ

Азимов Рустам Садиқович,

"Ўзбекинвест экспорт-импорт сугурта компанияси" АЖ Бош директори, и.ф.н.

Арифходжаева Ирода Салахутдиновна,

"Ўзбекинвест" ЭИСК АЖ, Департамент раҳбари Email: n_irodahon@mail.ru,

Orcid: 0009-0006-9416-8462

ENSURING THE FINANCIAL STABILITY OF INSURANCE COMPANIES BY MANAGING THE RISKS OF INDIVIDUALS AND LEGAL ENTITIES

Azimov Rustam Sadikovich,

*Candidate of Economic Sciences, General Director of JSC "Uzbekinvest Export-Import
Insurance Company"*

Arifkhodjaeva Iroda Salakhutdinovna,

"Uzbekinvest" EISK JSC, Head of Department

Email: n_irodahon@mail.ru, Orchid: 0009-0006-9416-8462

JEL Classification: G5,G52

Аннотация. Мақолада сугурта ташилотларининг молиявий барқарорлиги ва тўлов қобилиятини таъминлаш бўйича замонавий талаблар ва тавсиялар кўриб чиқилган, сугурта компаниясининг молиявий барқарорлиги омили сифатида сугурта хизматларининг нархини тадқиқоти ўтказилган, сугурта компаниясининг тўлов қобилиятини таъминлаш тизимининг энг муҳим элементи сифатида сугурта захираларини шакллантириш ва молиявий ҳисобот маълумотлари асосида сугурта фаолиятининг рентабеллигини баҳолаш таҳлил қилинган. Сугурта компанияларининг тўлов қобилияти ва молиявий барқарорлиги муаммосига илмий ва амалий ёндашувларнинг ривожланиши тарихи бир қатор иқтисодчи-олимларнинг илмий изланишлари, умумий сугурта соҳасидаги бизнеснинг асосий йўналишлари бўйича зарарлилик коэффициентлари аниқланган ва шу асосида илмий асосланган хулоса ва таклифлар шакллантирилган. Сугурта фаолиятини рақамлаштириш сугурта истеъмолчиларига юзлаб сугурта маҳсулотларининг нархи, қиймати ва афзалликлари бўйича солиштириш имкониятини берадиган InsurTech платформалари тавсифи келтирилган.

Abstract. The article examines modern requirements and recommendations for ensuring the financial stability and solvency of insurance organizations. As a factor of the financial stability of the insurance company, the price of insurance services was researched, the formation of insurance reserves as the most important element of the insurance company's solvency system, and the assessment of the profitability of insurance activity based on financial reporting data was analyzed. The history of the development of scientific and practical approaches to the problem of solvency and financial stability of insurance companies was determined by the scientific research of a number of economists-scientists. Moreover, the coefficients of harm were determined in the main directions of business in the field of general insurance. And based on this, scientifically based conclusions and suggestions were formed. The Digitization of Insurance describes InsurTech platforms that enable insurance consumers to compare hundreds of insurance products on price, value and benefits.

Калим сўзлар: сугурта, пуск, Solvency II, InsureTech, таъриф

Key words: insurance, risk, Solvency II, InsureTech, tariff, underwriting

Кириш.

Жаҳон иқтисодиётининг глобаллашуви, иқлим ўзгариши, товар ва хизматлар етказиб бериш занжирларининг мураккаблашиши натижасида бизнес рискларининг частотаси ўзгариши билан бир қаторда суғуртада нарх белгилашнинг долзарблиги ҳамон ортиб бормоқда. Агар, бир томондан, ахборот технологиялари соҳасидаги техник тараққиёт, иқтисодиётни рақамлаштириш инсонларнинг суғурта ҳақидаги мулоҳазасига кўшимча сифатида улкан истиқболларни очса, иккинчи томондан, суғурталовчиларга нархларни бир зумда таққослаш имконияти мижозлар танловига бевосита таъсир қилади, чунки мижозлар кўпинча минимал нархдаги товарларни (хизматларни) танлайдилар.

Ушбу тенденциялар билан самарали ўзаро таъсир қилиш ва уларга қарши курашиш учун рискларни аниқлаш ва нархлаш жараёнига янги инновацион ёндашувлар талаб этилади. Суғурталовчилар суғурта соҳасида рақобатбардош устунликни сақлаб қолиш учун янги технологик, бозор ва истеъмолчи воқеликларига самарали мослашишлари керак: жумладан,

-нарх ва қиймат шаффофлигини ошириш. Суғурта соҳасини рақамлаштириш суғурта истеъмолчиларига юзлаб суғурта маҳсулотларини нархи, қиймати ва афзалликлари бўйича солиштириш имкониятини беради. Ушбу сайтлар, шунингдек, суғурта брокерлари сингари истеъмолчиларни маҳсулот танловини ўзларининг ноёб эҳтиёжлари ва тўлашга тайёрлиги билан янада самаралироқ мувофиқлаштиришга ўргатади.

-истеъмолчиларга кўпроқ маълумот тақдим этиш. Нархлар шаффофроқ бўлганда, истеъмолчилар хавфсизлик, ҳаракатчанлик ва қамровнинг турли турлари каби турли хил ўзгарувчиларга асосланган янги таклифларга тобора кўпроқ очик бўлмоқдалар ва бу таклифлар янги, динамик нархлаш тузилмаларини талаб қилади.

-суғурта назорати органлари томонидан назоратни кучайтириш. Янги қоидалар, шу жумладан Solvency II,

суғуртачилардан умумий даромадни бузмасдан капиталнинг юқори даражасини сақлаб қолишни талаб қилади ва бунинг учун суғуртачилар харажатларни камайитириши ёки нархларни ошириши керак.

-бозорга янги молиявий маҳсулотлар (масалан, суғурта экотизимлари) ва янги технологиялар (масалан, Инсуртеч) кириб келмоқда. Электрон тижорат, банк суғуртаси, чакана сотувчилар ва бошқа ноанъанавий суғурта бозори иштирокчилари янги инновацион бизнес моделлари ва маҳсулотларини таклиф қилиб суғурта соҳаси диверсификация қилинмоқда.

-инкилобий янги технологиялар янги нархлаш моделларини очмоқда. Биг Дата, Iot, peer-to-peer, Блокчейн, сунъий интеллект ва маълумотларни булутли сақлаш ва таҳлил қилиш воситалари суғурта компанияларига фойдаланишга асосланган нархлаш моделлари ва бошқа инновацион моделларни ишлаб чиқиш учун илғор ва кучли имкониятлар беради; янги ташқи манбалардан маълумотларни олиш ва истеъмолчиларнинг хизматларни тўлаш, сотиб олиш ёки рад этиш rischi ёки тайёрлигини аниқроқ баҳолаш имкониятини тақдим қилади.

Материал ва метод. Бир қатор олимлар жисмоний ва юридик шахсларнинг рискларини бошқариш орқали суғурта компанияларининг молиявий барқарорлигини таъминлаш бўйича тадқиқотлар олиб борган. Жумладан:

Жозеф Шумпетер риск ва тадбиркорликни боғлаб, агар иқтисодий режада таваккалчиликлар ҳисобга олинмаса, улар бир томондан фойда, иккинчи томондан зарарлар манбаига айланишини таъкидлади [1].

И.Т.Балабанов рискни инсоният жамиятининг муайян табиат ҳодисалари ва фаолиятининг ўзига хос хусусиятларидан келиб чиқадиган йўқотишларнинг мумкин бўлган хавфи деб тушунади. Иқтисодий категория сифатида риск содир бўлиши ёки бўлмаслиги мумкин бўлган ҳодисадир. Бундай ҳодиса юз берган тақдирда учта иқтисодий натижа келиб чиқиши мумкин:

салбий (йўқотиш, зарар); нол; ижобий (даромад, фойда) [2].

Б.А.Раизберг рискни хўжалик юритувчи субъектнинг прогнозда, унинг ҳаракатлар дастурида назарда тутилганидан ортиқ кўшимча харажатлар кўринишида зарар кўриши ёки кутганидан кам даромад олиши таҳдиди деб ҳисоблайди [3].

Э.С.Стойнова куйидаги таърифни беради: риск - бу башорат қилинган вариантга нисбатан йўқотиш ёки даромаднинг этишмаслиги эҳтимоли [4].

В.В.Ковалев молиявий рискни ушбу турдаги активларга эгалик қилиш орқали олиш мумкин бўлган даромад ўзгарувчанлиги даражаси деб ҳисоблайди [4].

Иқтисодиётдаги ўзгаришлар жамиятнинг ижтимоий ҳаётидаги ўзгаришлар билан бевосита боғлиқ бўлиб, улар ҳар доим ҳам ижобий йўналишга эга бўлавермайди. Ижтимоий рисклар деганда инсоннинг нормал кўпайишига, унинг физиологик ва ижтимоий-иқтисодий ҳаётига таҳдид соладиган ҳодисаларнинг юзага келиш эҳтимоли тушунилади. Ижтимоий рисклар барча ижтимоий катламлар, гуруҳларга хос бўлиб, уларнинг бир қисми субъект, бошқалари эса риск объекти ҳисобланади. Улар биргаликда, ўзаро манфаатли иштирок этиш ва иштирокчилар манфаатларининг изчиллиги асосида бошқарилиши мумкин [5]. Бизнинг фикримизча, ижтимоий хавф омиллари гуруҳига маданий хавф омилларини кўшиш керак. Жамиятнинг маданий ривожланишидаги ўзгаришлар, соғлом турмуш тарзини тарғиб қилиш истеъмолчилар талаблари ва стандартларини ўзгартиради ва ишлаб чиқарувчилар учун хавфли муҳит яратади.

Иқтисодиётни модернизация қилиш шароитида рисклар рўйхатининг кенгайиши ва уларнинг хавфлилигининг ўсиши натижасида юридик шахслар рискларни бошқаришнинг турли усулларидан фойдаланиш зарурлигини англаб етди. Модернизация қилинган иқтисодиёт шароитида юридик шахсларнинг рискларини бошқаришнинг умумий қабул қилинган усуллари куйидагилардир:

- рискнинг пайдо бўлишига ва амалга оширилишига ёрдам берадиган ҳаракатларни рад этишдан иборат бўлган рискдан қочиш;

- рискни ушлаб туриш - хавфни амалга оширишдан юзага келиши мумкин бўлган йўқотишларни (зарарларни) қоплаш учун захираларни яратиш;

- рискни узатиш. Рискларни ўтказиш аутсорсинг, (қайта суғурта) ва суғурта шаклида бўлиши мумкин [6];

- профилактика чоралари орқали рискни камайтириш.

Юқорида келтирилган адабиётлардан ташқари, суғурта ташкилотларининг молиявий барқарорлиги ва тўлов қобилиятини таъминлаш бўйича замонавий талаблар ва тавсиялар кўриб чиқилган, суғурта компаниясининг молиявий барқарорлиги омили сифатида суғурта хизматларининг нархини тадқиқоти ўтказилган, суғурта компаниясининг тўлов қобилиятини таъминлаш тизимининг энг муҳим элементи сифатида суғурта захираларини шакллантириш ва молиявий ҳисобот маълумотлари асосида суғурта фаолиятининг рентабеллигини баҳолаш таҳлил қилинган. Суғурта

компанияларининг тўлов қобилияти ва молиявий барқарорлиги муаммосига илмий ва амалий ёндашувларнинг ривожланиш тарихи бир қатор иқтисодчи-олимларнинг [7], Халқаро суғурта назоратчилари ассоциацияси [8], Халқаро актуарийлар ассоциацияси [9], Суғурта ва меҳнат пенсиялари бўйича Европа бошқармаси [10], Халқаро валюта жамғармаси [11] каби халқаро ташкилотлар ҳужжатларида кенг ёритилган. Европа Иттифоқи давлатларининг жорий тўлов қобилияти тизимида тўлов қобилиятини суғурталовчиларнинг капиталига бўлган Solvency II талабларига катта эътибор берилади, унинг асосий мақсади капиталнинг етарлилигини тартибга солиш ва рискларни бошқариш стандартларига амал қилишни таъминлаш учун ягона тизимни шакллантиришдир [12].

Solvency II га кўра, капиталга талаб икки қисмдан иборат: капиталга минимал талаблар (minimal capital requirements, MCR); риск капитали (solvency capital requirements, SCR). MCRнинг SCRдаги

улуши камида 25% бўлиши ва 45% дан ошмаслиги керак [13]:

$$0,25 \cdot SCR \leq MCR \leq 0,45 \cdot SCR, (1)$$

Solvency II нинг стандарт формуласига кўра SCR куйидаги формула бўйича ҳисобланиши мумкин:

$$SCR = BSCR + Adj + SCR_{or}, (2)$$

бу ерда: $BSCR$ - тўлов қобилиятини таъминлаш учун капиталга қўйилган асосий талаб; Adj - йўқотишларни ўзлаштириш учун техник захираларга киритилган тузатиш; SCR_{or} - операцион риск.

Solvency II коэффиценти суғурта компаниясининг ўз маблағларининг SCR га нисбатини акс эттиради:

$$solvency\ ratio = \frac{own\ funds}{SCR}, (3)$$

Риск маржаси суғурта мажбуриятларини бажариш учун зарур бўлган техник захираларни кутилаётган миқдор қийматида белгилайди. Solvency II низомининг 37-моддасига мувофиқ¹ риск маржаси куйидаги формула бўйича ҳисобланади:

$$RM = CoC\ rate \cdot \sum_{t=0}^{T-1} \frac{SCR(t)}{(1 + r(t + 1))^{t+1}}$$

бу ерда: T - суғурта мажбуриятлари амал қилиш муддати; $CoCrate$ – капитал қийматининг ставкаси; r - рисксиз ставка.

Суғурталовчиларнинг тўлов қобилияти ва молиявий барқарорлигини баҳолаш анча мураккаб вазифа бўлиб, катта ҳажмдаги статистик маълумотларни тўплаш, қайта ишлаш ва изоҳлашни, замонавий амалий дастурий маҳсулотлардан фойдаланган ҳолда кўп меҳнат талаб қиладиган иқтисодий-математик ва эҳтимоллик-статистик усуллардан фойдаланишни талаб қилади. Ушбу ҳисоб-китобларнинг натижалари ҳар доим ҳам суғурта хизматлари истеъмолчилари ва суғурта компаниялари акциядорлари учун тушунарли бўлмайди. Бухгалтерия ҳисобининг миллий стандартлари молиявий ҳисобот тизимида ушбу натижаларни тўғри акс эттириш учун ҳали мослаштирилмаган. Бундан ташқари, давлат иштироки мавжуд иккита

компаниядан (булар «Ўзбекинвест» АЖ, «Ўзагросуғурта» АЖ) ташқари бошқа суғурта компанияларида оз миқдордаги ўзларининг капитали мавжуд бўлиб, бу Халқаро суғурта назоратчилари ассоциациясининг (IAIS) капитал етарлилик стандартларини (ICS) ёки Solvency II нинг тўлов қобилияти режимини жорий этишни қийинлаштиради. Камдан-кам суғурталовчиларда тўлов қобилияти кўрсаткичларини баҳолаш учун мураккаб иқтисодий ва математик ҳисоб-китобларни амалга оширишга қодир юқори малакали кадрлар бор. Масалан, ўз фаолиятини юритаётган 42 та суғурта компанияси учун ҳозирда атиги 5 та сертификатланган актуарийлар мавжуд, ваҳоланки бундай мутахассислар ҳар бир суғурта компаниясининг штатларида бўлиши керак.

Натижалар.

Ўзбекистон Республикаси шароитида Solvency II тўлов қобилияти стандартларини жорий этиш учун биринчи босқичда унинг асосий кўрсаткичларини баҳолашнинг соддалаштирилган тизими таклиф этилмоқда. Улар, асосан, зарур бўлган ўз капиталининг мақбул миқдорини ва техник захираларни ҳисоблаш усулларини асослаб бериши керак. Суғурта назорати органлари томонидан назорат кучайтирилди. Янги қоидалар, шу жумладан Solvency II, суғурталовчилардан умумий даромадларни камайтирмасдан капиталнинг юқори даражасини сақлаб туришларини талаб қилади ва бунинг учун суғурталовчилар харажатларини камайтириши ёки нархларни ошириши керак бўлади.

Суғурталаш учун қабул қилинган рискларга мос келадиган суғурта захираларини ҳисоблаш суғурталовчининг асосий бизнес жараёнига айланиши керак. Суғурта захираларини баҳолашнинг ишончилиги ва тўлиқлигини ошириш ҳамда суғурталанган рискларнинг манбалари ва даражаси тўғрисидаги маълумотларни ошкор этиш суғурта фаолиятининг рентабеллиги ва қанчалик рискли эканлигини тезкор аниқлаш

¹ Commission Delegated Regulation (EU) 2015/35 supplementing Directive 2009/138/EC of the European Parliament and of the Council on the taking-up and

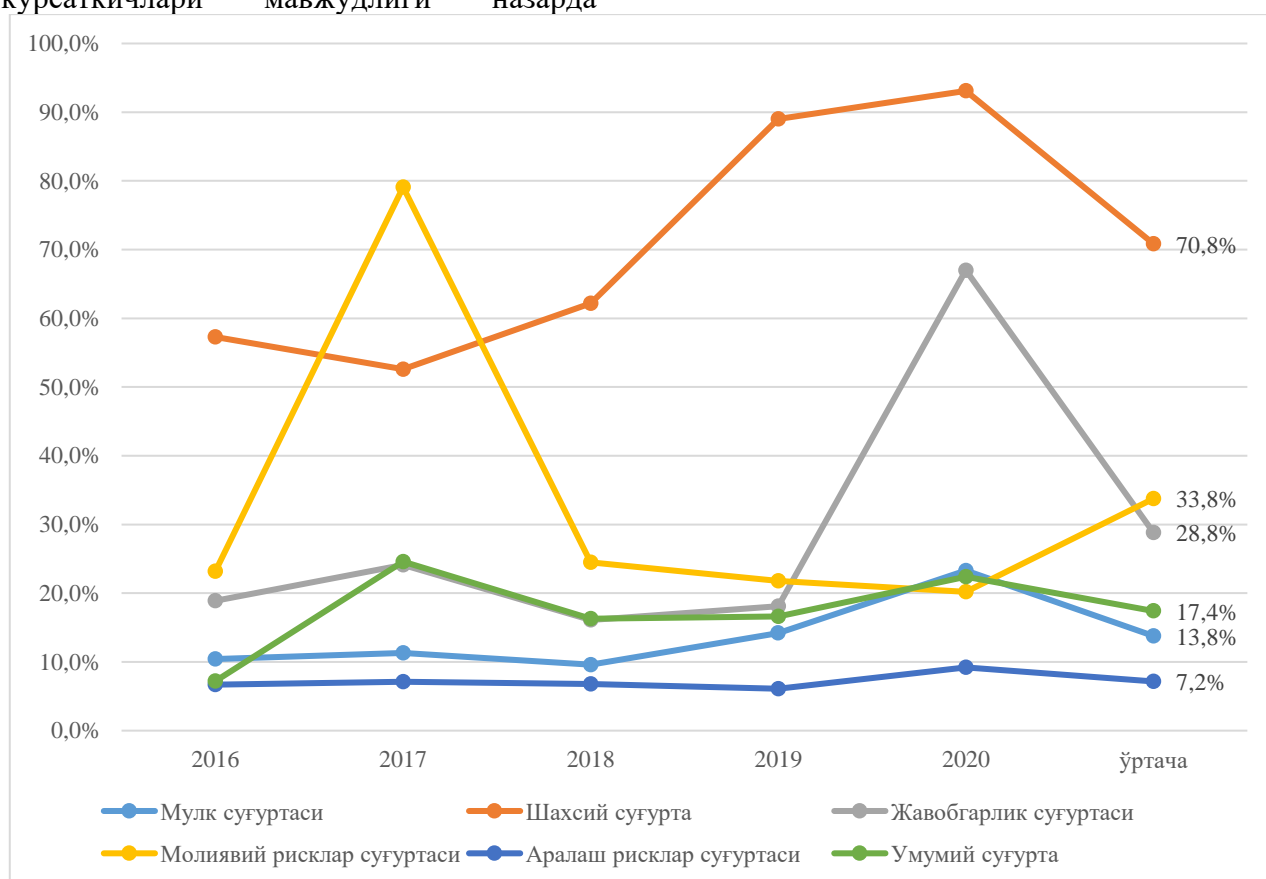
pursuit of the business of Insurance and Reinsurance (Solvency II)

имконини беради. Шу боис суғурта захираларини баҳолашни такомиллаштириш билан биргаликда молиявий ҳисоботларни халқаро стандартларга мувофиқ юритиш, юқори рақобат ва меъёрий-ҳуқуқий чекловлар кучайган шароитда суғурта компанияларининг муваффақиятли ривожланиши учун зарур бўлган қарорларни тўғри ва ўз вақтида қабул қилиш имконини беради.

Ўзбекистон Республикасида суғурта хизматлари нархини белгилашнинг услубий асоси Суғурта назорати давлат инспекцияси томонидан ишлаб чиқилган ва Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги томонидан 30.11.2007 йилдаги СБ16-02-32/415-сон билан тасдиқланган «Умумий ва ҳаёт суғуртаси соҳасида суғурта тарифларини ҳисоблаш бўйича услубий йўриқнома» ҳисобланади, бунда рискнинг бир қатор статистик кўрсаткичлари мавжудлиги назарда

тутилади – зарарнинг частотаси, зарарнинг оғирлиги, суғурта суммасининг зарарлилиги, уларга асосланиб суғурта ҳодисаси рўй бериши эҳтимоли ва суғурта ҳодисаси содир бўлганда мумкин бўлган зарар миқдори баҳоланади (1-расм).

2016-2020 йиллар давомида умумий суғурта соҳасида суғурта бизнесининг асосий йўналишлари бўйича зарарлилик коэффицентини таҳлили шуни кўрсатадики, унда ўсиш тенденцияси мавжуд бўлса-да, у ҳали ҳам анча паст даражада бўлмоқда: бу даврда умумий суғурта соҳаси бўйича зарарлилик коэффицентини 7,2% дан 24,6% гача ўзгарган. Такқослаш учун шуни келтириш мумкинки, Европа Иттифоқи мамлакатларида 2020 йилда зарарлилик коэффицентини 36,6% дан (Руминия) 76,0% гача (Исландия) бўлган ².

1-расм. Умумий суғурта соҳасидаги бизнеснинг асосий йўналишлари бўйича зарарлилик коэффицентлари³

² Claims ratio for non-life insurance in Europe in 2020, by country.

<https://www.statista.com/statistics/1268896/non-life-insurance-claims-ratio-country-europe>

³ Муаллиф томонидан тузилган.

Регуляторнинг услуги

**Тариф тузилиши⁴
МХХС 17 «Суғурта шартномалари»**

Нетто ставканинг асосий қисми	Келажакдаги пул оқимларининг тахминий баҳоси
Риск юкламаси	Молиявий бўлмаган риск учун риск тузатиши
Режалаштирилган фойда (юкламанинг бир қисми сифатида)	Шартнома бўйича хизматлар учун маржа
Қабул қилиш харажатлари (юкламанинг бир қисми сифатида)	Қабул қилиш харажатлари

Ўзбекистон Республикасининг суғурта сегменти учун амалда бўлган нархлаш модели суғурта компанияларини акциядорлаштириш талабларига тўлиқ мос келмайди ва уни МХХСнинг 17 «Суғурта шартномалари» стандартларига мувофиқ модернизация қилиш зарур.

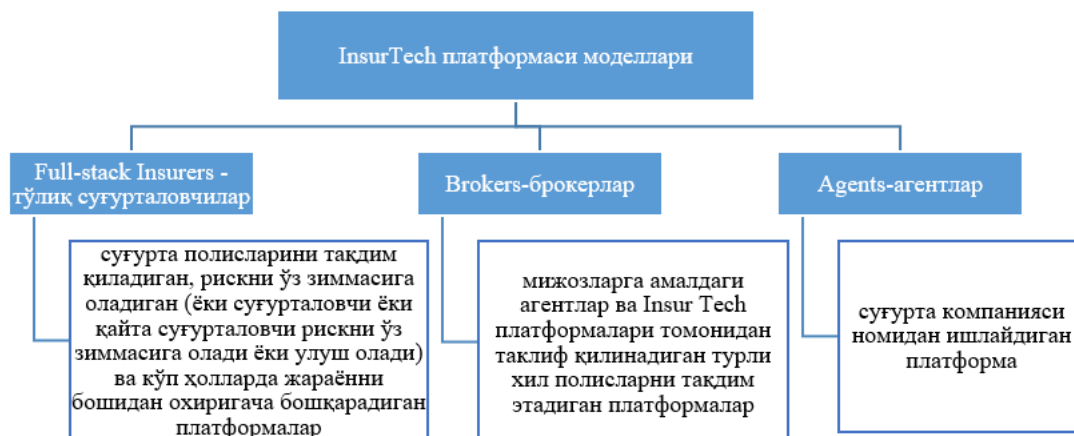
Рақамли технологиялар янги нархлаш моделларини очиб беради. Катта маълумотлар, машина билан ўрганиш ва маълумотларни амалий таҳлил қилиш воситалари суғурта компанияларига нархлаш моделларини ва бошқа инновацион моделларни ишлаб чиқиш учун кенг имкониятларни яратади; маълумотларни янги ташқи манбалардан олиш имконияти рискни ҳамда истеъмолчилар хизматларни сотиб олишга тайёрлигини ёки рад этишини аниқроқ баҳолашга ёрдам беради.

Суғурта фаолиятини рақамлаштириш суғурта истеъмолчиларига юзлаб суғурта маҳсулотларининг нархи, қиймати ва афзалликлари бўйича солиштириш имкониятини беради. Ушбу электрон платформалар истеъмолчилар билан алоқани суғурта воситачиси маслаҳати ўрнига янада қулайроқ ва замонавий форматга алмаштиради, маҳсулот

танловини ўзларининг ноёб эҳтиёжлари ва тўловга тайёрлиги билан янада самаралироқ мослаштиришга ўргатади. Нархлар шаффоф бўлиши билан, истеъмолчилар хавфсизлик, ҳаракатчанлик, қамровнинг турли шакллари каби ҳар хил ўзгарувчиларга асосланган янги таклифларга тобора очик бўладилар ва бу таклифлар янги, динамик нархлаш тузилмаларини талаб қилади.

Бозорда янги молиявий маҳсулотлар (масалан, суғурта экотизимлари) ва янги технологиялар (масалан, Insuretech) пайдо бўлмоқда. Суғурта соҳаси диверсификация қилинмоқда: электрон тижорат, банк суғуртаси, чакана сотувчилар ва бошқа ноанъанавий иштирокчилар янги инновацион бизнес моделларини ва маҳсулотларини таклиф қилмоқдалар. Технологик тараққиёт - катта ҳажмдаги маълумотларни йиғиш ва таҳлил қилиш билан бирга, технологияга асосланган суғурта платформалари ва технология провайдерлари учун суғурта соҳасидаги муҳим муаммолар ва камчиликларни ҳал қилиш учун йўл очди. Таклиф этилаётган маҳсулот, хизматлар ва платформа моделига қараб InsurTech платформаларини сегментланади (3-расм).

⁴ Муаллиф томонидан тузилган.

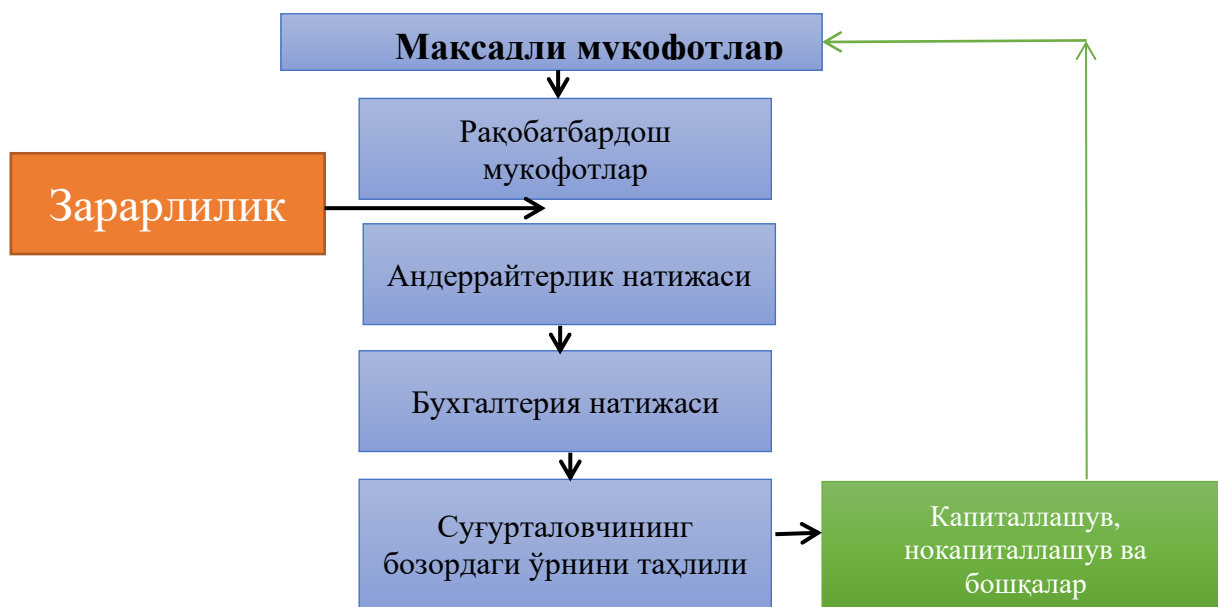

3-расм. InsurTech платформаси моделлари тавсифи⁵

Ҳозирда бутун дунё бўйлаб 1500 га яқин InsurTech стартаплари фаолият юритмоқда. Бундан ташқари, сўнгги беш йил ичида 700 дан ортиқ InsurTech инвестицияларига 9 миллиард доллардан ортиқ капитал ажратилган⁶. Ушбу омилларни тушунмаган ва янги нархлаш моделларини ишлаб чиқиб қабул қила олмаган суғурталовчилар охир-оқибатда ютқизишади. Ушбу суғурталовчилар ўз миқозларининг эҳтиёжларини ва тўлашга тайёрлигини яхшироқ тушунадиган ва шунинг учун арзонроқ нархларда яхшироқ

тақлифларни ишлаб чиқишга қодир бўлган рақобатчиларга нисбатан бозордаги рақобат бўйича ўзларининг устунликларини тезда йўқотадилар.

Бундан ташқари, фақат анъанавий нархлаш усулларига таянишни давом эттираётган суғурталовчилар rischi кўпроқ ва фойдаси камроқ суғурта шартномалари билан шаклланган, мувозанатсиз портфелга эга бўлиб қоладилар, бу эса уларнинг суғурта фаолиятининг рентабеллигини ҳамда уларнинг бозордаги улушини пасайишига олиб келади.

3-расм. Андеррайтинг цикли⁷

⁵ Муаллиф томонидан тузилган.

⁶ https://milkeninstitute.org/sites/default/files/reports-pdf/InsurTech-Rising-12.4.18_2.pdf

⁷ Муаллиф томонидан тузилган.

Биз содир бўлган, лекин хабар қилинмаган зарарлар захирасини (СХЗЗ) ҳисоблаш учун асос сифатида асосий суғурта мукофотини эмас, балки асосий суғурта мукофоти – соф қайта суғурталашни қабул қилишни мақсадга мувофиқ деб ҳисоблаймиз. Бу, айниқса, кичик суғурта компаниялари учун жуда муҳимдир. Амалиёт шуни кўрсатдики, кичик суғурта компаниялари учун асосий суғурта мукофотини асос сифатида қабул қилиш «суғурталовчи суғурта захиралари қийматига тенг миқдорда активларни ажратиши шарт» деган норматив талабга риоя қилиш билан боғлиқ муаммолар келиб чиқиши мумкин, бу эса уларга Ўзбекистон Республикаси молия вазирлиги ҳузуридаги Суғурта бозорини ривожлантириш агентлиги томонидан жаримага тортиш таҳдидини пайдо қилади. Шу муносабат билан биз Франция, Буюк Британия ва Швеция каби мамлакатлар юрисдикцияларида қўлланиладиган СХЗЗни ҳисоблашда пропорционал ёндашувни қўллашни мақсадга мувофиқ деб ҳисоблаймиз.

Хулоса. Суғурта юқорида санаб ўтилган рискларнинг аксарият қисмини амалга ошириш натижасида жисмоний ва юридик шахсларнинг йўқотишларини камайтиришнинг оптимал ва кенг тарқалган усули ҳисобланади. Рискларни суғурталаш иқтисодий жиҳатдан асосли бўлган қуйидаги ҳолатларни ажратиб кўрсатиш мумкин:

-риск остида бўлган жисмоний ёки юридик шахс (потенциал полис эгаси) учун катта бўлган зарар суғурта компанияси (суғурталовчи) учун аҳамиятсиз бўлиши мумкин;

-суғурталовчи потенциал суғурталанувчига қараганда рискларни минималлаштириш ва йўқотишларни камайтириш усуллари яхшироқ билади;

-юридик шахсларнинг суғурта қилиш тавсия этиладиган рисклари қуйидагилар натижасида юзага келиши мумкин бўлган

йўқотишларни ўз ичига олади: анъанавий рисклар (ёнғинлар ва бошқа табиий офатлар); киберхавфлар (компьютер маълумотларидан нотўғри фойдаланиш натижасида фирибгарлик, маълумотлардан фойдаланиш, сақлаш ва узатиш билан боғлиқ ҳар қандай турдаги жавобгарлик; электрон шаклдаги маълумотларнинг мавжудлиги, яхлитлиги ва махфийлиги); ташиш пайтида юридик шахсларнинг маҳсулотига зарар етказилиши ёки нобуд бўлиши; юридик шахслар ходимларининг хатолари ва инсофсизлиги натижасида етадиган зарар; юридик шахсларнинг ходимлари томонидан тижорат маълумотларини рақобатчиларга ўтказиш; юридик шахсларнинг субпудратчилари томонидан мажбуриятларни бажармаслик; юридик шахсларнинг тадбиркорлик фаолиятини тўхтатиб туриш; юридик шахсларнинг асосий ходимлари билан юзага келиши мумкин бўлган касаллик, ўлим ёки бахтсиз ҳодиса.

Юқорида айтилганларнинг барчаси суғурта қилиш имконияти ва шартларини аниқлаш учун суғуртада таклиф қилинадиган рискларни аниқлаш ва таҳлил қилиш жараёнларини профессионал тарзда амалга ошириш - андеррайтинг сифатини ошириш зарурлигини келтириб чиқаради. Иқтисодий модернизация қилиш босқичида суғурта соҳасида андеррайтингнинг асосий функциялари суғурта бизнесининг даромадли соҳаларини аниқлаш, уларни индивидуал шартларда суғурта қилиш имкониятини аниқлаш учун янги рисклар ёки риск гуруҳларини ҳисобга олиш ҳисобланади.

Ўзбекистон Республикасининг суғурта сегменти учун амалда бўлган нархлаш модели суғурта компанияларини акциядорлаштириш талабларига тўлиқ мос келмайди ва уни МҲХСнинг 17 «Суғурта шартномалари» стандартларига мувофиқ модернизация қилиш зарур.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Шумпетер Й. Теория экономического развития. М.: Прогресс, 1982. С. 21.

2. Балабанов И.Т. Риск-менеджмент /И.Т. Балабанов-М.: Финансы и статистика, 1996. С. 188.
3. Современный экономический словарь / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародуб-цева; под ред. Б. А. Райзберга. 6-е изд., доп. и перераб. М. : ИНФРА-М, 2017. С. 512.
4. Ковалев, В.В. Финансовый менеджмент: теория и практика / В.В. Ковалев .— 3-е изд., пере-раб. и доп. — Москва : Проспект, 2014 .— 1094 с.
5. De Nardi M. et al. Family and government insurance: Wage, earnings, and income risks in the Netherlands and the US //Journal of Public Economics. – 2021. – Т. 193. – С. 104327.
6. Dana L. P., Nguyen H. T., RafalKuc B. Strategic outsourcing risk management of Van Hien University in Vietnam //International Journal of Advanced Multidisciplinary Research and Studies. – 2021. – Т. 1. – №. 2. – С. 1-6.
7. Sandström Arne, Handbook of Solvency for Actuaries and Risk Managers: Theory and Practice - 2010; Орланюк-Малицкая Л.А. Платежеспособность страховой организации. М.: Издательский # центр "АНКИЛ", 1994. - 151 с.; Малиновский В. Некоторые вопросы исследования платежеспособности страховых компаний // Страховое дело. 1995. - № 6. - с. 46-52; Лельчук, А.Л. Современный подход к оценке платежеспособности страховой компании / А.Л. Лельчук // Финансы. – 2013. – № 6. – С. 45 – 46. – ISSN 0869-446X
8. On Solvency, Solvency Assessments and Actuarial Issues. IAIS Sub-Committee on Solvency and Actuarial Issues Paper. Final Version-15 March 2000
9. A Global Framework for Insurer Solvency Assessment. 2004. International Actuarial Association, Ontario
10. EIOPA, «Technical Provisions – Article 86 (d) - Calculation of the Risk Margin», October 2009.
11. Insurance and Issues in financial Soundness. IMF Working party. <https://www.imf.org/~wp03138.pdf>
12. Solvency II Overview – Frequently asked questions. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_15_3120 (дата обращения: 02.02.2022 г.)
13. Directive of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009. on the taking-up and pursuit of the business of Insurance and Reinsurance (Solvency II). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:02009L0138-20190113#id-5ae5e5bb-964e-4047-9bc1-95033a1a9ea1>